

KÖRNYEZET- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI GYEPEK KÉRDÉSKÖRE

Vinczeffy Imre

Hazánk természeti adottságai növényfajokban gazdag legelőket hoztak létre, amelyekben kb. 1200 növényfaj él, és azok közül 850 faj gyakorinak vagy éppen tömegesnek tekinthető. Ezek közül 500 gyógyhatású, amelyek nagy részét a népgyógyászat évszázadok óta használja, 250 étkezésre, ételek, italok ízesítésére alkalmas, és további 500-ra tehető a mézelő növények száma. Nem csoda, hogy a jószág szívesen fogyasztja a természetes gyepek íz- és zamatanyagban gazdag növényzetét, amelynek legelése közben alakult ki sok évezred alatt.

Változás a természetes gyepek állapotában

Az utóbbi két évszázadban megindult és egyre erőteljesebbé vált a gyeptörés, ami elsősorban az idegen kézen lévő mezőgazdasági ipar részére termelt áruk iránti igény miatt azóta is tart. Állatainkat istállózták és szántón termelt tömegtakarmányra fogták. A vegyes növényzeten kialakult állatok egyoldalú takarmányozása, a legeléssel járó mozgás megszűnése ellentétes volt az állatok igényével, aminek hátrányai később jelentkeztek az állatok egészségében, termelésében, életteljesítményében és tartásuk gazdaságosságában. Következésként a tehének a lehetséges 12-15 borjú helyett: országos átlagként csak 2,5 borjút ellenek életük során, ami egyik oka állatlétszámunk csökkenésének. Ezért a kevés állat és a legeltetés hiánya országos jelenség lett, ami nemzeti parkjaink gyeppelését és hasznosítását is érinti.

Elhagyott és leromlott szántók

A szakszerűtlen gazdálkodás következtében leromlott szántókat a „gyep” rovatába írták át, és azok helyett jó gyepeket törtek föl. Sok jó legelő esett pl. a rizstermesztés áldozatául; ugyanis a rizs jól termett 4-5 évig a gyeptörésben. A természeti miatt legkésőbb az 5. évben friss törésbe került a rizs, aminek legnagyobb terület 88 ezer hektár volt. Az öt évenkénti törések miatt több, mint 200 ezer hektár gyep esett rizstermelésünk áldozatául, míg most csak 2800 hektáron termelnek rizst. Hasonlóképpen alakult a „premixált kultúrák” érdekében feltört gyepek sora is: a szántóföldi növénytermesztés tartalékának tekintett gyepet tetszés szerint törtek, elsősorban a legjobban „premixált” szántóföldi növény érdekében. Ez az egészségtelen folyamat még nem szűnt meg. Az elhagyott szántón másodlagos gyepek kiegészítésre szorulnak.

Vannak szerkezetükben leromlott és vegyszerekkel szakszerűtlenül kezelt szántók, amelyek jelenlegi állapotukban alkalmatlanok szántóföldi termesztésre. Ezek fűkeverékekkel való gyepesítéssel javíthatók leghatékonyabban. A szerkezetükben leromlott talajok gyepesítése takarmányozásra, illetve legeltetésre alkalmas, nem vegyszeres szennyezés miatt kerültek ki a szántóföldi művelésből. A vegyes fűkeverék nagy gyökérzete néhány év alatt rendbe hozza a talaj leromlott szerkezetét és újból alkalmas lesz szántóföldi művelésre.

A vegyszerekkel szennyezett szántók gyepesítése után a nagy fűtermés csak energia-nyerésre használható mindaddig, amíg a vizsgálatok nem jelzik a káros hatás megszűnését.

E három ugarcsoport (szerkezetében leromlott, műtrágyával vagy vegyszerrel terhelt) nagy termőképességű fűkeveréket kíván, hogy minél rövidebb idő alatt bekapcsolható legyen a terület az eredeti művelési ágába. A nagyobb fűterméshez viszont más termelési megoldás szükséges; pontosabban a természetes vízkészlet kihasználásáig nyújtott (szerves és szervetlen) tápanyaggal nagy gyökérterméseket kell elérnünk, hogy minél rövidebb idő alatt megjavuljanak.

E három ugarcsoport átlagos termése 10-15 t/ha sz.a. lehet, ami lehetővé teszi mind a talaj szerkezetében bekövetkezett leromlás, mind a vegyszer okozta károsodás gyors megszűnését.

A leromlott természetes gyepék kérdése

Nemcsak a másodlagos gyepék javíthatók kiegészítéssel, hanem a leromlott természetes gyepék is. Rendelkezésre állnak azok a gyeptipológiai vagy botanikai felvételek, amelyek hozzásegítenek bennünket a hiányzó fajok megállapításához. A magok beszerezhetők a környék hasonló természetes gyepeiről. Biztonságból ajánlatos néhány élő tövet is bevinni a javítandó gyepbe: az maghullatásával természetes úton is hozzájárul a növényzet hiányainak megszüntetéséhez. Ez gondos munkát, hozzáértést kíván, de az eredmény megéri a figyelmet. Ezek a gyepék – a természetvédelmi helyzetüktől függően – vagy csak kevés tápanyagot kapnak (amely eleinte műtrágya is lehet), vagy csak a fokozatos legeltetéssel a területre jutó ürülék tápanyagától erősödhetnek meg.

Úgy gondoljuk, hogy ezekben a kérdésekben hasznos lehet a legelőszak kutatók és a természetvédő legelőszak együttműködése.

Az MTA Gyepalbizottsága és a MAE Gyepszakosztálya tagjainak óhaja: a természetes gyepék jobb megismerése és különösképpen a védett növények biztos ismerete. E kettős igény legjobban a nemzeti parkok szakembereinek közreműködésével lehetséges.

Ugyanakkor tapasztaljuk, hogy a nemzeti parkok legelőszak szakemberei – a kétségtelen meglévő természetvédelmi ismereteiket bővíthetik olyan gazdálkodási részekkel, amelyekkel eddig kevésbé voltak kapcsolatban.

A legelőszak ismeretek bizonytalanságának vagy hiányának okai

Amikor a múlt század második felében kialakultak a mezőgazdasági, erdészeti és kertészeti ismereteket oktató intézmények, akkor megfélemedtek arról, hogy a gyep kétszer akkora, mint az erdő és kertészet-szőlészet együtt, és nem hoztak létre legelőszak oktatási intézményt. (Ennek elsősorban politikai okai voltak, mert a kuruc-labanc csatározásban pásztoraink a kurucokat támogatták élelemmel és a labanc állásokról való tájékoztatással. Ezért pásztorainkat megbízhatatlannak minősítették, különleges ruházatot írtak elő számukra, hogy messziről felismerhetők legyenek, és megtiltották a bérként kapott állatokkal való kereskedést. A rendelet-gyűjteményt KASSICS szerkesztésében Bécsben adták ki 1794-ben. Pásztorainkat „rebelliseknek” nyilvánították, akik nem érdemelték meg, hogy számukra iskolát szervezzenek.) Az

erdészeti, kertészeti intézmények 5 éves egyetemekké fejlődtek ahol a leendő szakemberek 10 féléven át mintegy 40-50 tárgyat tanulnak. Ezzel szemben a legelősőknek általános iskolájuk nincs, ami esetleg középiskolává fejlődhetett volna. Nyilvánvaló, hogy 10 félév alatt többet tanulhat egy fiatal, mint egyetlen félév 28-60 órás tárgyából.

Annyira általános a gyepgazdálkodási ismeretek hiánya, hogy **fől sem tűnik senkinek, hisz egyetlen tárgy sem csatlakozik a legelőgazdálkodáshoz.** Hogy mégis akadnak legelőszakemberek (nagyon változatos szakmai tartalommal), onnan adódik, hogy **vagy azt választotta az illető, vagy azt kapta meg feladatul.** Ezért sokkal többet kellett képeznie magát, hogy elfogadható szakemberré fejlessze magát.

A nem mezőgazdász legelősők gyepgazdálkodási ismeretei legalább annyira hiányosak és bizonytalanok, mint a gazdászok természetvédelmi ismeretei.

Fentiek miatt szerencsés volt a gondolat a két vonalon – ugyanazért a célért – tevékenykedő szakember-csoport összehozása. **Bízunk abban, hogy a cél érdekében, mindnyájunk ismereteinek bővülésére és ezeken keresztül lefedtetéses állattartásunk megerősödéséhez járulhatunk hozzá közös erővel.**

Fentiek miatt indokoltnak tartja mindkét gyepes testület, hogy bővítsük a körünket, és együtt beszéljük, vitassuk meg a legelővel kapcsolatos kérdéseinket. Ezért a testületek határozata alapján **főlkérjük a nemzeti parkokban dolgozó legelősőket, hogy tagként vegyenek részt rendezvényeinken.** Ehhez előzetesen a nemzeti parkok igazgatóinak hozzájárulását kértük.

Terveink között szerepel, hogy évente 1-2 nemzeti parkban tartjuk együttes üléseinket és szükség esetén – egy-egy helyi kérdés megbeszélésre – készen állunk rendezvényen kívüli szakmai tanácskozásra mindazokban a kérdésekben, amelyhez több tapasztalatunk van. Biztosak vagyunk abban, hogy ezeken a tanácskozásokon legalább annyi ismeretet szerzünk a nemzeti parkosoktól, mint amennyit ők szereznek tőlünk.

